

Voortgangsrapportage Beleidstafel wateroverlast en hoogwater

Peildatum 20 augustus 2024

Algemeen

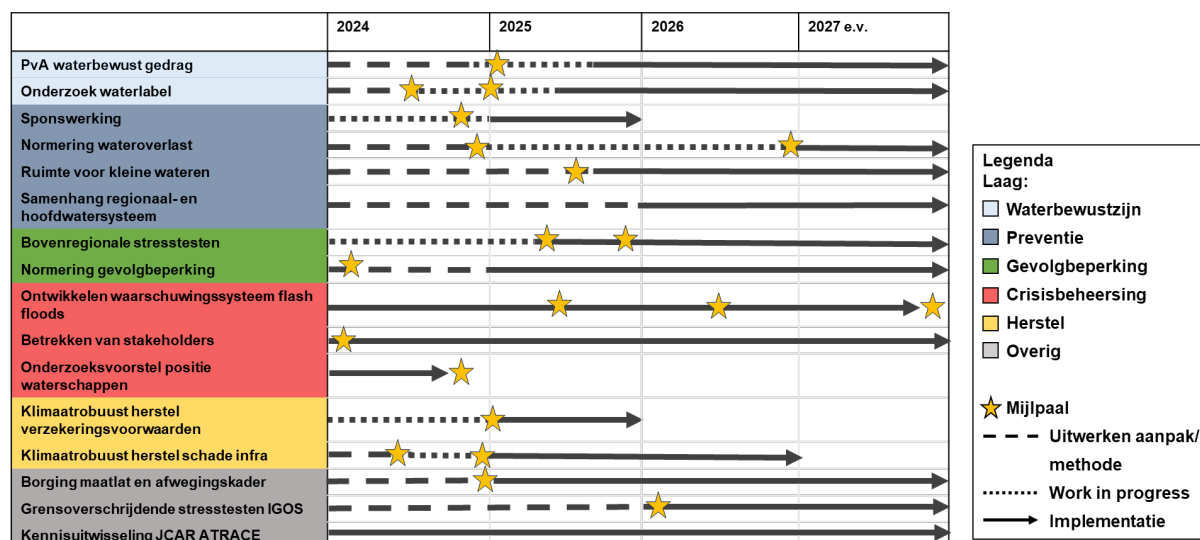
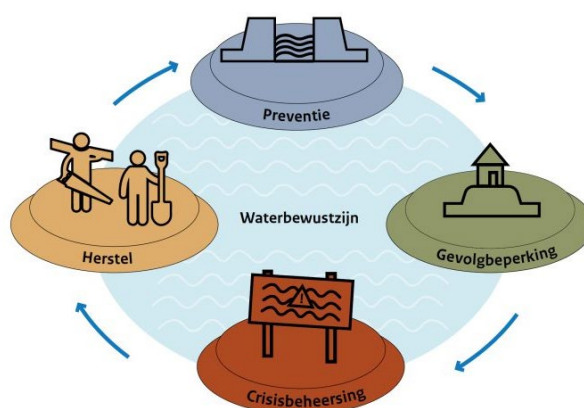
De aanbevelingen van de beleidstafel hebben een brede reikwijdte, haken vaak aan op bestaande processen, programma's of reguliere activiteiten en dienen te versnellen of te intensiveren.

De aanbevelingen zijn onderverdeeld in zeven hoofdthema's: waterbewustzijn, preventie, gevolgbepkering, crisisbeheersing, herstel, governance en internationaal.

De aanbevelingen zijn niet op zichzelf staand, maar versterken elkaar door kruisbestuiving. Door de integratie van verschillende initiatieven en aanbevelingen ontstaat er een synergetisch effect, waarbij de uitvoering van één aanbeveling de impact van een andere kan vergroten.

Deze voortgangsrapportage presenteert de stand van zaken van de 7 hoofdthema's, en in het verlengde van concrete producten ook de implementatie ervan. In Figuur 1 is de planning van de aanbevelingen weergegeven.

Meerlaagsveiligheid



Figuur 1: Beleidstafel planning van aanbevelingen voor voortgangsrapportage.

Inhoudelijke resultaten

Waterbewustzijn: klimaatadaptief handelen en zelfredzaamheid

In 2023 is er vanuit het programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL) een inwonersonderzoek¹ verricht in Limburg. Dit onderzoek heeft zeer nuttige inzichten opgeleverd die worden gebruikt in de acties die in Limburg worden opgezet: 1) Niet alle inwoners lijken zich voldoende bewust te zijn van het risico op een noodsituatie door extreme wateroverlast. 2) Veel inwoners geven

¹ <https://www.wachtnietopwater.nl/wrl/documenten>

aan onvoldoende voorbereid te zijn op een mogelijke noodsituatie door extreme wateroverlast. 3) Veel inwoners zijn ontevreden over de duidelijkheid en de informatievoorziening vanuit de overheid tijdens en voorafgaand aan een noodsituatie door extreme wateroverlast. 4) Er is een grote informatiebehoefte over risico's, voorbereiding, en schadebeperking voor en tijdens noodsituaties door extreme wateroverlast, en het is van belang dat deze informatie zo breed mogelijk wordt verspreid. Binnen het programma heeft het waterschap de bovenstaande thema's samengevat onder de 3 w's: Waarschuwen (early warning), Waterbewustzijn en Waterweerbaarheid.

Er is in de afgelopen maanden in Limburg gewerkt aan de eerste bewustwordingscampagne die met name gericht is op het activeren van inwoners om zelf maatregelen tegen wateroverlast te nemen. Die maatregelen worden expliciet in beeld gebracht door de mensen die ze ook hebben aangebracht. De campagne "Word waterweerbaar" wordt gehangen onder de publiekswebsite www.wachtnietopwater.nl en zal vanaf september 2024 van start gaan. De site [wachtnietopwater.nl](http://www.wachtnietopwater.nl) is door alle Limburgse overheden omarmd als de site waarop inwoners informatie kunnen vinden over wateroverlast en wat je er zelf aan kunt doen om je erop voor te bereiden (risicocommunicatie). Daarnaast zijn er draiboeken voor buurten, ondernemers, instellingen, bibliotheken, archieven, monumenten en musea ontwikkeld, is er een brochure over maatregelen tegen wateroverlast uitgegeven en is er nog een brochure in productie met tips (regels, voorwaarden, hypotheek, verzekering, enz.) waar je op moet letten als je een woning wil kopen of gaan bouwen in een gebied met kans op wateroverlast.

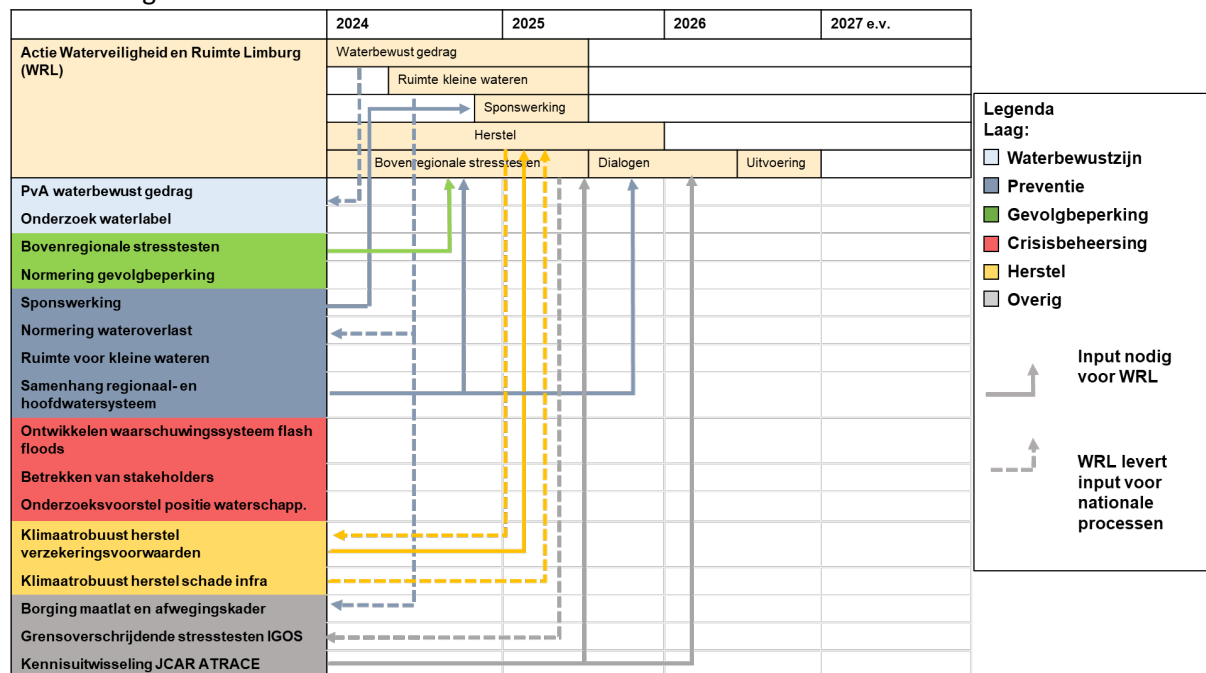
Inmiddels is ook gestart met 1.000 gratis woningscans op 9 pilotlocaties in Limburg. Een deskundige komt bij inwoners aan huis, om te bepalen welke maatregelen tegen wateroverlast genomen kunnen worden en brengt daarover een advies uit. In het voorjaar van 2025 wordt deze pilot geëvalueerd en worden voorstellen ontwikkeld om de pilot uit te breiden naar meer risicoplekken in Limburg en wordt bezien op welke wijze het zelf nemen van maatregelen gestimuleerd kan worden (bijvoorbeeld door middel van een financiële bijdrage, centrale inkoop, hulp bij het offertetraject of het centraal laten installeren van maatregelen).

Op het gebied van educatie heeft het programma een substantiële bijdrage geleverd aan de uitbreiding van de Risk Factory met het Voortgezet Onderwijs en daarbij wordt het scenario Klimaatadaptatie als eerste uitgewerkt. Om de informatie zo breed mogelijk te verspreiden, wordt er nauw samengewerkt met alle Limburgse gemeenten en vond er op 30 juni de Dag van het Water plaats.

De lessen die in Limburg zijn en worden geleerd, worden zoveel mogelijk meegenomen bij de uitwerking van andere beleidstafelaanbevelingen. In Figuur 2 is inzichtelijk gemaakt hoe de acties en aanbevelingen die door WRL worden opgepakt, input kunnen leveren aan andere aanbevelingen van de beleidstafel en vice versa.

Deze lessen om waterbewust gedrag en waterweerbaarheid te vergroten, worden bijvoorbeeld meegenomen in een opdracht "Waterbewust gedrag bij wateroverlast". Deze opdracht heeft als doel om te komen tot een landelijke samenhangende aanpak voor gemeenten, waterschappen, veiligheidsregio's en anderen om waterbewust gedrag in relatie tot wateroverlast van Nederlanders te vergroten. De aanpak speelt in op verschillende doelgroepen om bewustzijn te creëren, handelingsperspectief te bieden en gedragsverandering te realiseren. Huidige communicatie en gedragsinterventies zullen in beeld worden gebracht. Er wordt aan de hand van bestaande onderzoeken zoals publieksmonitor waterpeil, een perceptie analyse opgesteld. Wat beschouwen mensen als wateroverlast? Daarnaast wordt op basis van bestaand materiaal in beeld gebracht waar risicogebieden zijn waar mensen werken, recreëren en wonen. Om op die manier te komen tot een aanpak voor waterbewust gedrag die gebieds- en doelgroep gericht is.

Ter bevordering van waterbewustzijn heeft Deltares een eerste verkennend onderzoek² gedaan naar een waterlabel, maar om de knoop door te hakken over of een label moet worden ingevoerd moet nog uitgebreider onderzoek worden gedaan. De belangrijkste overweging is dat een waterlabel een groot effect kan hebben op huizenbezitters, waardoor een besluit hierover een zorgvuldige afweging vraagt en tijd in beslag zal nemen. Het vervolgonderzoek wordt gedaan met allerlei stakeholders, zoals banken en verzekeraars, taxateurs, makelaars, VEH, AFM, etc. Het vervolgonderzoek zal naar verwachting deze zomer starten.



Figuur 2: Beleidsstafel samenhang tussen de aanbevelingen van WRL en andere aanbevelingen.

Preventie: beperken van de kans op wateroverlast en overstroming

De natuurlijke sponswerking van het landschap kan bijdragen om weerextremen zoals droogte en wateroverlast te helpen opvangen, danwel afvlakken. Een belangrijk inzicht uit onderzoek van Deltares³ is, dat in juli 2021 voor het hele stroomgebied van de Geul, ruim 30% van de neerslag naar de Maas is afgevoerd. Een groot deel van deze neerslag is dus 'gebufferd', onder meer in de bodem (sponswerking) en in de overstroomde gebieden langs de Geul. Een realistisch beeld van de huidige werking en eventuele maatregelen om deze te optimaliseren door middel van zowel groene 'Nature-based' oplossingen, hybride als traditionele 'grijze' oplossingen op landelijk niveau ontbreekt nog. In 2023 is Deltares gestart met een onderzoek om meer duiding te geven aan het concept sponswerking, een eerste landelijk beeld hierover te schetsen. Middels 2 cases is een eerste verkenning gemaakt van de mogelijkheden om sponswerking te kwantificeren in specifieke gebieden: de Chaamse beken op de hoge zandgronden en de Geul in het Limburgse heuvellandschap. De resultaten van dit werk zijn samengevat in twee rapporten⁴. De resultaten hiervan zijn gedeeld met een grotere groep

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/03/11/eerste-verkennend-onderzoek-waterlabel-deltares>

³ https://publications.deltares.nl/11207700_000_0019.pdf

⁴ <https://klimaatadaptatienederland.nl/@293596/sponswerking-van-landschappen-nederland>

vertegenwoordigers van verschillende onderdelen van het Ministerie van I&W, RWS en het Ministerie van LNV.

In 2024 is Deltares begonnen met een vervolgonderzoek om te bepalen welk type maatregelen het meest effectief zijn om wateroverlast en overstromingen op specifieke locaties te beperken. Hiervoor is in Q2 2024 een plan van aanpak opgesteld en is een begeleidingscommissie ingericht. Het doel is dat het onderzoek eind 2024 een afwegingskader oplevert.

Ook wordt in de uitgewerkte borgingskalender⁵ van Water en Bodem Sturend (WBS) inzicht gegeven hoe sponswerking zal worden geborgd. Sponswerking is verankerd in een viertal stappen: (1) het vergroten van grondwateraanvulling in bovenstroomse gebieden, (2) het vertragen van waterafvoer, (3) water beter te laten infiltreren en (4) water beter vast te houden in de bodem. Twee concrete stappen om dit te bereiken zijn het verzoeken tot uitwerking in Provinciale Programma's Landelijk Gebied door provincies en tussentijdse toets adviezen van het Rijk.

De voortgang van de aanbeveling: "maak de normering wateroverlast meer risicogericht" is dat de pilots voor integrale risicoanalyses vanuit STOWA zijn afgerond⁶ en dat er nu in het vervolg wordt gewerkt aan (elementen voor) de aanpak/methodiek. Daarvan worden eind 2024 de (eerste) resultaten verwacht. In 2027 is de besluitvorming voorzien over de invoering van een (meer) risicogerichte normering wateroverlast en vanaf 2028 de implementatie.

Er is door het bureau DeFacto in opdracht van WRL en haar partners gewerkt aan de aanbeveling "Juridisch instrumentarium voor kleine rivieren". Door Defacto wordt een handelingsperspectief gemaakt (een gedetailleerdere versie van het nationale ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving). In Q3 van 2025 worden de eerste resultaten verwacht.

Binnen het programma Integraal Riviermanagement (IRM) is afwatering van regionale systemen op het hoofdwatersysteem benoemd als knelpunt. Voor de uitwerking van de afvoeropgave van de Maas zal in de komende tijd worden besloten welke hotspots onderzocht worden. Daarnaast is binnen dit programma in april 2024 de Beleidslijn grote rivieren (Bgr) aangepast op een nieuwe koers om geen bebouwing meer toe te staan in de uiterwaarden. In de Bgr worden namelijk activiteiten langs de Nederlandse rivieren gereguleerd. Overige aanscherpingen die voor deze koerswijziging nodig zijn zullen begin 2025 worden doorgevoerd.

Voor de protocollen voor het afstemmen van beheer en onderhoud bij rivierbeheer in het zomerseizoen is een 95% versie gereed, en deze wordt besproken met asset managers betrokken bij rivierbeheer. Ook wordt de verbinding gelegd met de ontwikkeling van soortgelijke protocollen (bijvoorbeeld jaarrond werken en stormvloedkeringen). Bij het protocol komt ook een dummy als voorbeeld voor regionale uitwerking.

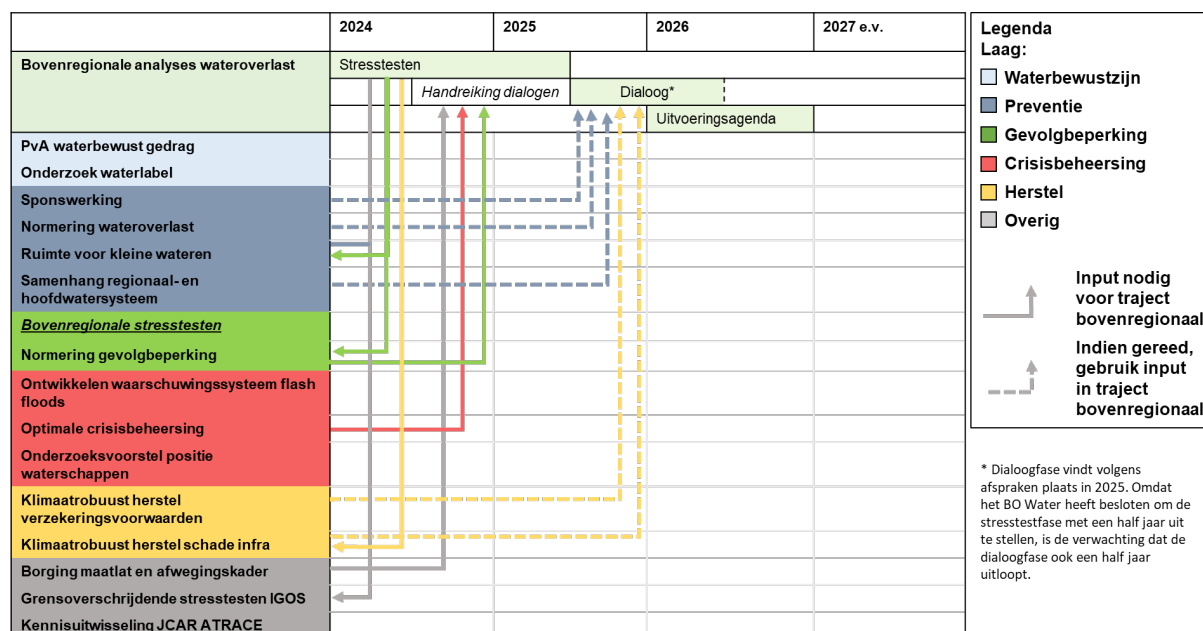
Gevolgbeperking: kwetsbaarheden bovenregionaal in beeld

Voor gevolgbeperking voeren dertien regio's op dit moment bovenregionale stresstesten wateroverlast uit. In het Bestuurlijk Overleg Water van 10 juli is besloten om het oplevermoment een half jaar uit te stellen; naar halverwege 2025. Er is nog geen formele uitspraak gedaan over het uitstel van de vervolgstappen (dialogen en uitvoeringsagenda's), maar de verwachting is dat deze ook

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/06/17/bijlage-2-borgingskalender-wbs>

⁶ <https://www.stowa.nl/publicaties/pilots-integrale-risico-analyse-wateroverlast-synthese-van-de-resultaten-van-vier-pilots-plus>

opschuiven. Aan de hand van de resultaten van de bovenregionale stresstesten en de door Deltares ontwikkelde methode in 2023⁷ kan het landelijke waterbeeld nog steeds in 2025 afgerond worden. Het landelijk knelpuntenbeeld waarin de wateroverlast en gevolgen vertaald worden naar de belangrijkste knelpunten volgt na de dialoofase, waarin de ernst van de gevolgen wordt beoordeeld. In Figuur 3 is de samenhang tussen het traject van de bovenregionale stresstesten en de andere aanbevelingen in beeld gebracht.



Figuur 3: Beleidstafel samenhang tussen bovenregionale stresstesten en andere aanbevelingen.

Verder zijn begin 2024 twee eerste verkenningen over de normering van gevolgbeperking opgeleverd door Deltares. De eerste betreft een literatuurstudie⁸ waarin duidelijk gemaakt wordt welke zaken belangrijk zijn bij het komen tot een norm voor vitale infrastructuur en de objecten die daarbinnen relevant zijn. Daarnaast heeft Deltares een discussiestuk⁹ opgeleverd waarin verkend wordt welke verschillende normen en niveaus te onderscheiden zijn en wat de implicaties zijn voor vitale infrastructuur. Om meer concreetheid aan te brengen voor het verkennen van normeren voor gevolgbeperking wordt een casus uitgewerkt met ProRail.

De aanpak vitaal is erop gericht om verstoring van vitale processen te voorkomen en de weerbaarheid te verhogen. Hierbinnen wordt onderzocht hoe de gevolgen van overstromingen, extreem weer en natuurbrandrisico's kunnen leiden tot risico's voor de continuïteit van vitale processen. Daarnaast wordt het beoordelen van de risico's van klimaatverandering voor vitale infrastructuur en de verplichting tot het nemen van passende maatregelen juridisch verankerd met de implementatie van de door de Europese Commissie opgestelde Critical Entities Resilience directive (CER-richtlijn). De implementatie van deze richtlijn is voorzien met de inwerkingtreding van de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten in 2025 en biedt een wettelijk kader voor verbetering van de weerbaarheid van vitale infrastructuur.

Binnen DGWB wordt onderzocht welke handreikingen en andere producten concreet nodig zijn voor vitale aanbieders om goed hun weerbaarheidsanalyses te kunnen uitvoeren. IenW borgt via de NCTV

⁷ https://publications.deltares.nl/11209224_001_0001.pdf

⁸ <https://klimaatadaptatienederland.nl/@293597/kennisoverzicht-wateroverlast-vitaal-kwetsbaar/>

⁹ <https://klimaatadaptatienederland.nl/@293598/discussiestuk-normering-gevolgen-vitaal-kwetsbaar/>

dat dergelijke informatie ook terechtkomt in de Rijksbrede kaders die vanuit de NCTV worden opgesteld en gedeeld met vitale aanbieders. IenW zal met de NCTV en andere departementen zorgen voor goede informatie en scenario's die nodig zijn voor vitale aanbieders om extreme neerslagsscenario's mee te nemen. Hierbij wordt ook sterk aangesloten bij de uit te voeren bovenregionale stresstesten, waarmee feitelijk nieuwe scenario's worden opgesteld waarmee vitale aanbieders rekening moeten houden.

Crisisbeheersing: klaar voor de crisis

Ten behoeve van crisisbeheersing zijn eind 2023 de Interregprojecten EMfloodResilience¹⁰ en Marhetak¹¹ afgerond. Via deze projecten zijn in Limburg extra meetpunten geïnstalleerd, is extra inzicht gecreëerd in weerspatronen en waterstromingen en zijn ruim 1000 meter floodbarriers aangeschaft. Na eerdere gerealiseerde verbeteringen van hoogwatervoorspelling en de berichtgeving en informatieverstrekking, is eind 2023 een plan van aanpak voor Early Warning definitief vastgesteld. In 2024 zijn al diverse activiteiten van dit plan van aanpak opgestart.

Op basis van het Plan van Aanpak Early Warning worden samen met het programma WRL tools ontwikkeld om wateroverlast beter te kunnen voorspellen en om bewoners tijdig te informeren/alarmeren over dreigende wateroverlast. In de loop van 2025 is gepland om de doorontwikkeling van het voorspelmodel Geul, Geleenbeek en Roer af te ronden en voor de overige beken in Zuid-Limburg zoals de Jeker, Worm en Voer op te starten. In de loop van 2025 zal de pilot voor het voorspelsysteem pluviale wateroverlast worden afgerond en daarna mogelijk de verdere uitrol voor heel Zuid-Limburg plaats vinden. Parallel hieraan worden informatie en waarschuwingstools voor de twee vormen van wateroverlast ontwikkeld (afronding in 2026) en vindt er een doorlopend onderzoeksprogramma fundamenteel onderzoek, meten, modelinstrumentaria, innovaties en nieuwe methoden en technieken plaats. Naar verwachting zal eind 2027 deze aanbeveling zijn afgerond.

Om spelers in de keten te betrekken voor optimale crisisvoorbereiding lopen inmiddels een aantal trajecten. Eén van de speerpunten in de strategische agenda 2024-2027 van het veiligheidsberaad is klimaatveiligheid¹². Gezamenlijk voeren de veiligheidsregio's hiervoor het programma Klimaat- en Waterveiligheid uit. Belangrijk aspect hierin is Waterveiligheid: de voorbereiding van de crisisorganisaties van veiligheidsregio's en hulpverleningsdiensten op de gevolgen van te veel, te weinig of te vuil water.

Binnen het programma zijn er twee netwerken. Het netwerk Klimaatveiligheid en sinds april 2024 het netwerk Waterveiligheid. Het netwerk bestaat uit vertegenwoordigers van alle 25 veiligheidsregio's die zich met dit onderwerp bezighouden. Ook partners uit de functionele waterkolom zullen in dit netwerk worden betrokken. Het netwerk Waterveiligheid zal zich de komende periode eerst richten op de verdere voorbereiding op overstromingen en wateroverlast. Dit betreft onder andere de (bovenregionale) planvorming, communicatie en opleiden/trainen/oefenen (OTO). Hierbij wordt voortgebouwd op hetgeen binnen het programma WAVE (2017-2021), hiervoor is ontwikkeld. Het netwerk is gekoppeld aan de Vakraad Risico- en Crisisbeheersing en daarmee aan de Raad Commandanten en Directeuren Veiligheidsregio's en het Veiligheidsberaad. Op alle niveaus zijn portefeuillehouders waterveiligheid. Ook zijn vertegenwoordigers vanuit het netwerk lid van de

¹⁰ <https://www.waterschaplimburg.nl/overons/taken/veilige-dijken-droge/emfloodresilience/>

¹¹ <https://www.waterschaplimburg.nl/overons/taken/veilige-dijken-droge/marhetak/>

¹² <https://www.veiligheidsberaad.nl/wp-content/uploads/2023/12/Strategische-agenda-Veiligheidsberaad-2024-2027.pdf>

Stuurgroep Management Watercrisis en Overstromingen (SMWO) en zijn veiligheidsregio's op directie en bestuursniveau ook binnen de SMWO vertegenwoordigd.

Verder wordt het onderzoek "Positie waterschappen in crisisvoorbereiding" door het Nederlands Instituut voor Publieke Veiligheid (NIPV) uitgevoerd en wordt naar verwachting ca. in Q3-2024 afgerond.

Herstel: snel en klimaatrobuust herstellen

Het Plan van Aanpak voor klimaatrobuust herstel in verzekeringsvoorwaarden voor wateroverlast is opgesteld. In het begin ligt de focus op inzichtelijk maken welke maatregelen worden verstaan onder klimaatrobuust herstel. Hiervoor worden zowel onderzoeken als interviews gebruikt. De volgende stap is het inplannen van twee losse sessies met verzekeraars.

Verder is er door het Ministerie van Financiën (FIN), Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor het verder ontwikkelen voor een verzekering voor klimaatgerelateerde schade. De focus hierbij lag voornamelijk op het overstromingsrisico van primaire keringen. Hierover is in juni een kamerbrief¹³ gedeeld met de Tweede Kamer.

De geleerde lessen van het herstel na hoogwater in 2021 zijn door Rijkwaterstaat opgehaald. Dit maakt duidelijk dat er meer nodig is dan het opstellen van een kader. Een startdocument is opgesteld en een nadere analyse wordt nu uitgevoerd. Op basis hiervan zal een passend plan van aanpak worden opgesteld.

Governance

In de voortgangsbrief over de nationale aanpak gebouwde omgeving wordt aandacht besteed aan de "Landelijke maatlat voor een groene, klimaatadaptieve gebouwde omgeving". Deze zal waarschijnlijk aan het eind van 2024 naar de Tweede Kamer gestuurd worden.

Internationaal: verder kijken dan de grens

In het kader van internationale samenwerking en kennisdeling is er een regelmatig landelijk overleg ingeregeld van regioprojectleiders en met vertegenwoordigers van provincies en RWS (IGOS) en een intentieovereenkomst gesloten tussen het programma WRL en Waalse overheden.

Verder wordt er via JCAR-ATRACE¹⁴ (internationaal netwerk van kennisinstituten) pilots gewerkt aan methodieken voor transnationale stresstesten, i.c. voor de Rur (NRW) en Mark-Weerijds-Molenbeek (Vlaanderen-Noord-Brabant).

Bovendien is er een door JCAR-ATRACE een workshop georganiseerd tussen wetenschappers en Ministers bij de Rurtalsperre (Heimbach, NRW), een roadmap voor transnationale waterveiligheid

¹³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/06/18/kamerbrief-verzekerbaarheid-overstromingsrisico>

¹⁴ <https://jcar-atrace.eu/nl>

ondertekend op een EU Water Summit in Lanaken (Vlaanderen) en een workshop georganiseerd naar aanleiding van een Vecht scoping studie.

Waterschap Limburg wil internationale data- en informatie-uitwisseling voor hoogwaterverwachting bevorderen. Hiervoor staat het waterschap vanuit de deliverables van het project EM flood resilience, na afronding van het Interreg- project, aan het begin van een fase voor concretisering van de internationale samenwerking.

Er zijn vele studies en rapporten opgeleverd, waarin data van andere landen met elkaar zijn uitgewisseld en geanalyseerd. Er zijn Internet of Things Meters en camera's buiten in het veld geïnstalleerd en ook in het systeem van b.v. het waterschap Limburg zijn geïntegreerd, maar nog niet internationaal ontsloten. Hier is wel in voorzien. Inzake Flash Flood Warning is er een beta- versie in FFews gemaakt, die laat zien dat andere data wel in het systeem in te bedden is. Daarnaast is het waterschap aangesloten op Efas¹⁵. Omdat het waterschap waterbeheerder is hebben zij de status van 'first party' en leveren voor het beheersgebied de data aan. Op basis van Europese berekeningen worden zij direct geïnformeerd als er in het gebied problemen verwacht worden.

¹⁵ <https://www.copernicus.eu/en/european-flood-awareness-system>